

TÜRKİYE'DE MEVDUAT SİGORTA SİSTEMİNİN GENEL ANALİZİ*

Serhat Akyol¹

Öz

Bankalar, tasarruf sahipleriyle, yatırımcıları buluşturarak, köprü görevi gören, finans sektörü içinde özel bir yere sahip kuruluşlardır. Özellikle ekonomik kalkınmada, bankaların fon kaynağı olan mevduatlarının tasarruf sahiplerine özgü tasarlanmış sigorta düzenlemeleriyle korunması gerekliliği de artık tüm dünyada yasalarla desteklenmektedir. Tüm Dünya’da ve ülkemizde bankacılık sektöründe geçmişe baktığımızda mevduatların korunması hususunda birçok sorunla karşılaşıldığı bilinmektedir. Bu sorunlar tasarruf sahiplerine ciddi sıkıntılar yaşamalarına sebep olmuştur. Bu nedenle bankacılık sektöründe yaşanabilecek sorunların oluşmasının neticesinde panik ortamı oluşacaktır. Önemli olan bu panik ortamından en az zararla kurtulmaktır. Panik ortamını yok etmek için mevduat sahiplerine tasarruflarının en kısa sürede geri ödenme garantisini veren bir sistemin oluşturulması gerekmektedir. İş te bu sistem ise, mevduat sigorta sistemidir. Mevduat sigortasıyla, tasarruf sahiplerinin hakkını yasal düzenlemeler çerçevesinde korumak böylece mümkün olacaktır. Bu sigorta sistemiyle finansal sistemin istikrarı da sağlanmış olacaktır. Her ülke kendi ekonomik ve yasal düzenlemelerine göre mevduat sigorta sistemi uygulanarak mali sektör istikrarına katkı sağlamaktadır. Bu çalışmada, Dünyadaki ve Türkiye’deki mevduat sigorta sistemleri ele alınmıştır. Ülkemizde mevduat sigorta sisteminin nasıl olması gerektiğine ilişkin önerilere de yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mevduat Sigortası, Sistem, Bankacılık, Ekonomik Krizler

GENERAL ANALYSIS OF DEPOSIT INSURANCE SYSTEM IN TURKEY

Abstract

Banks have a special place in the finance sector, which acts as a bridge that brings investors and investors together. Especially in economic development, the necessity to protect the deposits of banks, which are the fund source of the banks, with the insurance arrangements designed specifically for the savings owners is supported by laws all over the world. When we look back in the banking sector all over the world and in our country, many problems are known. These problems have caused the owners to experience serious problems. Therefore, panic environment will occur if problems occur in the banking sector. The important thing is to get rid of this panic environment with the least damage. In order to eliminate the panic environment, a system should be created to guarantee depositors the guarantee of repayment of their savings as soon as possible. This system is the system of deposit insurance. With the deposit insurance, it will be possible to protect the right of the savings holders within the framework of legal regulations. The stability of the financial system will be ensured with this insurance system. Each country contributes to the stability of the financial sector by implementing a deposit insurance system according to its own economic and legal regulations. In this study, the deposit insurance system in the world and in Turkey were discussed. Recommendations on how the deposit insurance system should be in our country are also included.

Keywords: Deposit Insurance, System, Banking, Economic Crises

* Bu çalışma Serhat Akyol’un yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

¹ Bilim Uzmanı, srhtakyol@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1447-7307

Makalenin Geliş Tarihi (Received Date): 05.05.2018

Yayına Kabul Tarihi (Acceptance Date): 20.06.2018

Giriş

Tüm ülkeler ülkelerinin ekonomik açıdan kalkınmalarını sağlayabilmek için yatırım gücünün yanında sermaye birikimini yapmak zorundadırlar. Sermaye biriktirmenin yolu ise tasarruf yapmaktan geçmektedir. Bu yapılan tasarrufların değerlendirilmesinde aracılık eden ise bankalar ve diğer finansal kurumlardır. Bu kuruluşlar yatırım kuruluşlarıyla birlikte bir mali piyasa aktörleri konumundadırlar. Bu araçlar sayesinde yapılan tasarrufların teşvik edilmesi gereklidir. Bu tasarruflar ülkenin ekonomik istikrarı için çok önemlidir. Bankacılık sisteminde yaşanabilecek olası problemlere karşın mevduat fonlarının limit dâhilinde güvencesini vererek, bankaya hücumları engellemek maksadıyla mevduat sigorta sistemini uygulanmaktadır. Mevduat sigortası, son yıllarda hem dünya da hem de Türkiye’de önemli bir konu haline gelmiştir. Mevduat sigortalarının yarattığı en önemli sakınca ise ahlaki risktir. Ahlaki riskten kastedilen ise, mevduat sahipleri ve bankaların riske karşı duyarlılıklarının azaltılması ve piyasadaki genel risk seviyelerinin artması durumudur. Türkiye’de mevduatın korunmasındaki düzenlemeler 1960 yılında başlamış ve 1994 yılında ise yaşanan ekonomik krizlerin etkilerini gidermek için sigorta kapsamı genişletilmiş ve bütün tasarruf mevduatı, faizleriyle beraber koruma kapsamına alınmıştır. Bu çalışmanın amacı; dünyada ve Türkiye’deki mevduat sigortası incelenerek, iki ülke arasında kıyaslama ve Türkiye için önerilerde bulunmaktır.

1. Mevduat Kavramının Teorik Yapısı

Mevduat kelimesi, emanete bırakılmış, tevdi edilmiş şeyler olarak ifade edilmektedir. Mevduat kelimesi ayrıca Arapça kökenli olup tevdi kelimesinden türemiştir ve tevdi bir şeyi bir yere emanet olarak bırakmaktır. Tevdi işlemleri kapsamında her türlü eşyayla değer kıymeti, evrak ve paranın açık veya kapalı olarak bırakılması söz konusu olurken, mevduat yalnızca paranın tevdi edilmesini kapsamaktadır (Aydın, 2017: s. 34). Mevduat, bankalara, gerçek ve tüzel kişilerin, bir faiz karşılığında, istedikleri anda veya belli bir süre sonra ya da belli bir ihbar süresine uyararak geri almak üzere yatırılan paralara denir. Bir başka tanıma göre ise mevduat kelimesi, bir gerçek ya da tüzel kişinin sahip olduğu hazır bir satın alma gücünün kullanılmayarak, vadeli veya vadesiz şekilde bankaya verilmesi demektir. Bu işlemde esas olan taraflar arasında kurulmuş olan mevduat ilişkisi ve aradaki mevduat sözleşmesidir (Sungur, 1999: s. 3). Mevduatın izlendiği hesaplara bankacılık dilinde ise mevduat hesapları adı verilmektedir. Mevduat hesapları banka için borç olduğu durumda, pasifte yer almaktadır. (Çalık, 2003: ss. 5-6). Mevduat Koruma Kanunu ülkemizde 1933 yılında çıkartılmış ancak bu kanunda mevduatın tanımı yapılmamış, mevduat kabulü sayılabilecek durumlar düzenlenmiştir. 2005 yılında ise 5411 sayılı Bankalar Kanununda mevduat ve katılım fonu kabulü sayılan hallere madde 60 da yer verilmiştir. Mevduatın unsurları ise,

- Mevduat işleminin konusu paradır
 - Para iade edilmek üzere verilir
 - Paranın geri ödenmesi vadeye bağlanabilir
 - Paranın çağrı yoluyla toplanması gerekmektedir
- Kişilerin ya da işletmelerin bankalara(mevduata) para yatırımlarının temel nedenleri ise,
- Gelir elde etmek istemeleri
 - Biriktirmek istemek
 - Paralarını güvence altında tutmak, saklamak
 - Parasını yönetmede bankayı aracı olarak kullanmak söz konusu olabilir.

Mevduat, bankaların kaynakları arasında en önemli kaynaklardandır. Bankalar, mevduatlarını arttırmak adına ciddi bir çaba sarf etmektedirler. Mevduat, gerçek ve tüzel kişiler için tasarruf anlamına geldiği gibi, bankalar içinde çok önemli bir fon kaynağıdır. Mevduat kavramı, kanunlarla düzenlenmiş ve güvence altına tüm dünyada alınmıştır. Mevduat hesapları bu kanunlarla kayıt altına alınmış ve takip edilen hesaplardır. Mevduat hesapları, para yatırıldığında açılan hesaplardan oluşmaktadır (Aydın, 2017: s. 35). Ülkemizde mevduat, Bankalar Kanununa ve özel kanunlara göre mevduat kabulüne yetkili bankalar ve kuruluşlar tarafından kabul edilebilir. Para piyasasında işlem gören araçların başında mevduat gelir. Başka bir tanıma göre ise mevduat, kişi veya işletmelerin istendiğinde ya da belirlenmiş bir vade sonunda geri alınmak üzere bankalara yatırdıkları Türk Lirası ya da yabancı paralarıdır. Mevduat yatırımlar yatırdıkları para kadar bankadan alacaklı olmuş olurlar. Kişi veya kurumlar kendilerinde var olan fonları bankaya yatırarak hem faiz geliri elde edip, hem ödeme kolaylıkları sağlayarak, hem de tasarruflarını korumuş olmaktadır. Ülkemizde mevduatlar; resmi mevduat, ticari mevduat, bankalar mevduatı, tasarruf mevduatı ve diğer mevduatlar şeklinde sınıflandırılmaktadır. Resmi mevduat; genel ve katma bütçeli daire ve kuruluşlara, yerel yönetimlere, kanunla kurulmuş döner sermayeli kuruluşlara, mahkemelere, savcılıklara, icra ve iflas dairelerine, tereke hâkimlerine ve kanunla kurulmuş sosyal kurumlara ait mevduatlardan oluşmaktadır (Vurucu ve Arı, 2015: s. 34). Ticari mevduat ise, kooperatifler dâhil her türlü ortaklıklara, tüccarların ticarethane ve firmalarına, vakıflar ve derneklere, sendikalara, birlikler ve mesleki kuruluşların kurdukları ve katıldıkları ticari işletmelere, kamu iktisadi teşebbüsleri ile yerel yönetimlerin ticari işletmelerine ait mevduatları kapsamaktadır. Tasarruf mevduatı ise, gerçek kişiler tarafından açtırılan, ticari işlemlere konu olmayan mevduat olarak geçmektedir. Bankalar arası mevduat ise, bankaların ve özel kanunla kurulmuş mevduat kabulüne izin verilmiş kurumların birbirlerine yatırdıkları mevduatlardan oluşmaktadır. Bu mevduatlar dışında kalan mevduatlar ise diğer mevduatlar olarak sınıflandırılmaktadır (Arslan, 2016: s. 17).

1.1. Mevduat Türleri

Mevduat türleri uygulanış biçimlerine göre üçe ayrılmaktadır. Bunlar; sahibine göre mevduat, vade açısından mevduat, para birimine göre mevduat diye ayrılmaktadır.

1.1.1. Sahibine Göre Mevduat

Mevduatlar sahibine göre ikiye ayrılmaktadır. Bunlar gerçek kişi mevduatı ve tüzel kişi mevduatı olarak adlandırılmaktadır. Gerçek kişi mevduatı, yalnızca gerçek kişileri kapsamaktadır. Gerçek kişiler tarafından açılan mevduat hesaplarına verilen addır. Tüzel kişi mevduatı ise, sadece tüzel kişiler tarafından açılabilen mevduat hesaplarına verilen addır (Vurucu ve Arı, 2015: s. 35).

1.1.2. Vade Açısından Mevduat

Mevduatlar vade açısından dörtte ayrılmaktadır. Bunlar vadesiz, vadeli, ihbarlı ve birikimli mevduat olarak adlandırılmaktadır. Vadesiz mevduat, hesap sahibi dilediği zaman hiçbir şart ve zorunluluk olmadan mevduatını çekebilmektedir. Vadeli mevduatta ise, hesap sahibi ve banka arasında, hesap açılırken kararlaştırılan vade sona erdiğinde, hesap sahibinin mevduatını çekebilecektir. İhbarlı mevduat ise, hesap sahibi mevduatını bankadan çekmek istediğinde, belirli bir süre öncesinde bankaya yazılı olarak bu isteğini bildirmek zorundadır. Birikimli mevduat ise, en az beş yıl gibi bir vadeyle açılabilen ve 1 veya 3 aylık dönemlerde hesap sahibinin para yatırabileceği bir mevduat hesabi olarak adlandırılmaktadır (Vurucu ve Arı, 2015: s. 34).

Vadesiz Mevduat: Vade kelime olarak, bir borcun ödenecek hale gelmesi için gereken süre olarak ifade edilmektedir. Mevduat açısından ise, müşterinin istediği zamanda tamamen ya da kısmen para çekebilmek üzere yatırdığı paralara vadesiz mevduat denir. Müşteriler yani hesap sahipleri, banka üzerinden paralarını, makbuz imzalamak, üçüncü şahıslara havale çıkarmak, başka

hesaplara virman ya da hesabın borcuna bir kaydı gerektirecek herhangi bir talimat vererek serbestçe kullanımı söz konusudur. Vadesiz mevduatta faiz verilip verilmemesi önemli değildir(Takan ve Acar, 2015: s. 35).

Vadeli Mevduat: Bankalarda belli bir zaman sonunda faiziyle beraber çekilmek üzere açılan mevduat hesabına vadeli mevduat adı verilmektedir. Hesap sahibi vade bitiminde parasını geri alır. Vadeli hesaplara vade süresi içerisinde borç/alacak işlem girişi yapılmamaktadır. Yani kısmi ödeme ve üzerine para yatırma işlemleri vade bitiminden önce yapılırsa hesap vadeli niteliğini kaybederek vadesiz hesaba dönüşecektir. Fakat BK'nın 35'inci maddesi çerçevesinde vadeli mevduat Bankaların muvafakatiyle vade süresinden önce çekilebilmektedir. Mevduatın ancak belirli bir süre sonra çekilebileceğinin bankayla müşteri arasında kararlaştırıldığı durumlarda vadeli mevduat oluşmaktadır (Vurucu ve Arı, 2015: s. 35). T.C Merkez Bankası tebliğine göre vade türleri;

- 1 aya kadar vadeli (1 ay dâhil)
- 3 aya kadar vadeli (3 ay dâhil)
- 6 aya kadar vadeli (6 ay dâhil)
- 1 yıla kadar vadeli
- 1 yıl ve daha uzun vadeli
- (1 ay, 3 ay, 6 ay ve yıllık faiz ödemeli) şeklindedir.

Eğer, Merkez bankası tebliğinde asgari bir vade süresi belirlenmemiş ise, 7, 5 ve 1 gün vadeli mevduat kabulü dahi söz konusudur.

1.1.3. Para Birimine Göre Mevduat

Para birimi mevduatına göre mevduat ikiye ayrılmaktadır. Bunlar Türk Lirası ve Döviz (yabancı para birimi) mevduatıdır. Ticari kurum ve kuruluşların vadeli ya da vadesiz açabileceği, birikimlerini değerlendirip ihtiyaç durumunda Vadesiz TL/Döviz Mevduat Hesabından istedikleri an, 1,3,6 veya 12 aylık vadeyle açılan Vadeli TL/Döviz Mevduat Hesabı'ndan ise vade sonunda nakit çekebilecekleri mevduat hesaplarından oluşmaktadır. Vadeli TL/Döviz Mevduat Hesabı Kırık Vadeli olarak da açılabilir. Kırık Vadeli TL/Döviz Mevduat Hesabı'nın özelliği ise 1, 3, 6 ve 12 aylık vadelerin dışında kalan tüm vadelerde açılabilir (Begaiym, 2015: s. 7).

- TL Mevduat; Mevduat hesabı eğer para birimi cinsinden Türk Lirası olarak açılmışsa, bu tür mevduat TL mevduatı olarak kabul edilmektedir.
- Döviz Tevdiat Hesapları: Temelde döviz tevdiat hesaplarının yabancı para üzerinden açılmış bir mevduat türü olduğu kuşkusuzdur. Döviz tevdiatı, Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkındaki karar ve buna ilişkin tebliğler uyarınca bankalar tarafından gerçek ve tüzel kişiler adına çevrilgen dövizlerle açılabilen yabancı para mevduatı ifade etmektedir.

1.1.4. Tasarruf Yetkisine Göre Mevduat

Tasarruf yetkisine göre mevduatlar kendi arasında ikiye ayrılmaktadır. Bireysel ve birlikte mevduat olmak üzere adlandırılmaktadır. Birlikte mevduat ise kendi içinde iştirak halinde mevduat ve müşterek mevduat olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bireysel mevduata göre, kişisel amaçlara yönelik açılan bir mevduat türüdür. Bireysel mevduatta tasarruf etme yatırımı yönlendirme yetkisi yalnızca hesabın sahibine ait bir özelliktir. Birlikte mevduatta ise, birden fazla kişinin bir araya gelmesiyle açılan mevduattır. Bu mevduatta birden fazla kişi bir araya gelerek birlikte mevduat hesabı açmaları gerekmektedir. Bu mevduatın kendi içinde iki çeşidi bulunmaktadır(Vurucu ve Arı, 2015: s. 38). Bunlar iştirak halinde mevduat ve müşterek mevduat olarak ayrılmaktadır. İştirak halinde olan mevduatta, hesaplara alakalı herhangi bir işlem yapılacağına hesap sahiplerinin

hepsinin imzasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu mevduatta, ATM işlemleri yapılamaz, internet bankacılığı kullanılamaz. Müşterek mevduatta ise, hesap sahiplerinin her birinin hesap üzerinde tek başına yetkisi vardır. O yüzden bu hesaba teselsülü mevduat adı da verilmektedir (Yılmaz ve Kadılar, 1999: s. 8).

1.1.5. Amacına Göre Mevduat

Bu mevduatta kendi arasında tasarruf ve ticari başlıkları altında ikiye ayrılmaktadır. Tasarruf mevduatının vade süreleri, 1, 3,6 veya 12 aylıktır. Tamamen mevduat sahibinin belirleyeceği vade sonunda faiz getirisi vaadi bulunan mevduattır. Bu mevduatın en önemli özelliği ise düşük riskli mevduat olmasıdır. Ticari mevduat ise, adından da anlaşıldığı üzere ticari işlemlere konu olmaktadır. Dernekler, kooperatifler ve birliklerin kurmuş olduğu işletme ve banka gibi ticari işlemler gerçekleştiren kurumlara ait olan mevduat hesaplarını içermektedir (Takan ve Acar, 2015: s. 30).

2. Türkiye’de Mevduat Sigorta Uygulamaları

2.1. Tarihsel Gelişimi

Ülkemizde mevduatın güvence altına alınması çok eskilere dayanmaktadır. 1933 yılında ilk çıkarılan 2243 sayılı Mevduatı Koruma Kanunuyla güvence altına alınmıştır. Amaç tasarruf mevduatı sahiplerinin bankanın diğer alacaklılarına karşı ayrıcalıklı bir şekilde yazılı hale getirmek adına çıkan bir kanundur. 1936 yılında ise Bankalar Kanunuyla bu mevduatların ne kadarı imtiyazlı kabul edildiği belirlenmiştir. Bu oran % 40 olarak belirlenmiştir. Tasarruf mevduatının tanımının yapılmamasından dolayı tasarruf mevduatı dışındaki mevduatlarından ayrıcalıklardan yararlanması durumundan dolayı çok ciddi eleştiriler almıştır (White, 1995: s. 10). 1960 yılına gelindiğinde bankalar kanununda değişiklikler yapılarak bankaların iflastan kurtulması için tedrici tasfiye esaslı Merkez Bankasının bünyesinde bir fon kurulmuştur. İlk olarak prim sistemi getirilmiş ve her yıl belli bir oranda prim ödeme zorunluluğu koyulmuştur. Tüm bankalar bu fona üyeliği zorunlu tutulmuştur. Fon özellikle tasfiye sonunda ortaya çıkacak açığın hepsinden değil sadece tasarruf mevduatını ve tasfiye giderlerinden oluşabilecek açığı karşılamakla yükümlüdür (Garcia, 1999: s. 15). 1983 yılında da kanun hükmünde kararname çıkarılarak Tasarruf Mevduatı sigorta fonu adı altında bir fon kurulmuştur. 1985 yılında ise iflase sürüklenmiş bankaların tasfiyesi ve küçük tasarrufların korunması için yeni bir yapı oluşturulmuştur. Kurulan bu yeni fon merkez bankası tarafından idare ve temsil edilmektedir. 1986 yılında ise sigortaya tabi olacak tasarruf mevduatı miktarında değişiklikler yapılmış, sadece Türkiye’deki mevduat sahibi kişilerin tasarruf mevduatı hesaplarının anaparaları sigorta altına alınmıştır. Bu kişiler gerçek kişiler olmak zorundadır. 2003 yılında ise tasarruf mevduatının tamamına sigorta kapsamına alınması iptal edilmiştir. Yani tam garanti kapsamı 2004 yılında resmen kaldırılmıştır. Kıyı bankalarındaki mevduat sigorta kapsamı dışındadır (Altuntaş, 2011: s. 3).

2.2. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF)

Tasarruf mevduatı sigorta fonu, mevduat sisteminin korunmasına ilişkin oluşturulan bir kurumdur. En gelişmiş kurumdur. Bu sistemin tarafları, mevduat sahibi, mevduatı kabul eden banka ve mevduat sigorta altına alınan kurumlardır. TMSF, yaptırım gücünü ülkedeki kanunlardan almaktadır. Sigorta yapan kurum yapılan sigorta için belirli bir meblağda prim almaktadır. Bu kurum, mevduatın geri ödeyememesi durumunda devreye girmektedir. Mevduat sahibi sigorta kapsamına aldığı meblağ kadar mevduatı ödemektedir (Şentürk, 2007: s. 96). Geri almak için ödeme güçlüğüne düşen bankaya kanun süreci başlamaktadır. Ülkemizde tasarrufların korunması ilk kanuni düzenleme mevduatı koruma kanunu ile başlamıştır. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası bünyesinde tasarrufları sigorta etmek adına kurulmuş bir kurumdur. TMSF’nin yetkileri 1994 yılında genişletilmiş olup, bankaların mali bünyelerini de güçlendirme görevi verilmiştir.

1999 yılında ise BDDK kurulmuştur. TMSF'nin temsil ve idaresi TCMB'den alınıp BDDK'ya verilmiştir. 2003 yılında TMSF'nin karar organı Fon Kurulu olarak belirlenmiş ve TMSF bağımsız bir statü haline gelmiştir. TMSF risk esaslı sigorta priminin tarifesini, tahsil zamanını belirleme yetkisi kendisine verilmiştir. Katılım fonlarının güvencesi de kendisindedir. TMSF kamu tüzel kişiliğine sahip, idari ve mali özerkliği sahip bir kuruluştur. TMSF'nin fonksiyonlarını mevduat sigortacılığı, banka çözümlene, geri kazanım ve OHAL kapsamında yürütülen kayımlık faaliyetleridir (<https://www.tmsf.org.tr/>, 2018).

2.3. Türkiye'deki Mevduat Sigorta Sistemi

Ülkemizde mevduat sigorta sistemi mevduat sahipleri için büyük bir güvence oluşturmaktadır. Ülkemizde bankacılık mevzuatında, ülke tarihi boyunca, bankaların risklerini sınırlamayı, dolayısıyla mevduat sahiplerini korumayı amaçlayan pek çok düzenleme uygulamaya konulmuştur. Bu tedbirler arasında en etkili mevduat sigortası sistemi olmuştur. Çünkü bu sistem hem önleyici hem de giderici nitelikte olmasından kaynaklanmaktadır. Halende ülkemizde uygulanmaktadır (Sönmez, 2013: s. 99).

2.3.1. Üyelik ve Sigorta Kapsamı

Ülkemizde mevduat sigorta sisteminde, mevduat ve katılım fonu toplayan kredi işletmelerinin sisteme üyelikleri zorunludur. Kredi kuruluşları, tasarruf mevduatı ve gerçek kişilere ait katılım fonlarını, sigortaya tabi kısım üzerinden sigorta ettirmek ve prim ödemek zorunda kalmaktadır. Kişilerin sisteme girişi sırasında, kurucular tarafından Fona asgari sermayenin %10'u tutarındaki giriş payının en az dörtte birini ödemek zorundadır. TMSF, ülkemizde faaliyet gösteren yabancı bankaların şubeleriyle toplamış oldukları mevduatın sigortalılaşmasını gerçekleştirmektedir. Yerel bankalarla aynı yasal düzenlemelere tabidir. Sigorta kapsamı, gerçek kişilere ait tasarruf mevduatı ve katılım fonlarını kapsamaktadır (Özkurt, 2010: s. 128).

2.3.2. Prim Sistemi

Bütün mevduat sigortalarında prim esaslı söz konusudur. 2006 yılında çıkarılan 26339 sayılı Resmi Gazete'de bununla ilgili yönetmelikler yer almaktadır. 2008 tarihinde Sigortaya Tabi Mevduat ve Katılım Fonlarıyla TMSF Tahsil Olunacak Primlere Dair Yönetmelikte bazı değişimler yapılmıştır. 2011 yılında tekrar bir değişim yapılmış ve yayımlanmıştır. Türkiye'de prim oranları hesaplanmakta, bu hesaplamalar yapılırken, kredi veren bankacılık sisteminde yarattığı riski hesaplayan risk puanları dikkate alınarak hesaplama yapılmıştır. Bu sistem araştırmalarda ve uygulamada adil bir sistem olarak görülmektedir. Ülkemizde adil bir sistem olan bu sistem risk esaslı prim sistemi olarak tanımlanmaktadır (TMSF, 2012: ss. 32-33).

2.3.3. Fonlama

TMSF, fonlama sistemini kullanmakta olup, Bankacılık kanununa göre ise gelirleri gerekli olması durumunda mevduat sigortacılığı ve çözümlene faaliyetlerinde kullanmak adına bir fon rezervi gerçekleştirebilmektedir. Bu gelirler alındığı şekilde korunmaktadır. Örneğin eğer bu primler TL cinsinde toplandıysa TL şeklinde saklanmakta, döviz cinsinden toplandıysa o zaman döviz cinsinden korunmaktadır. Bu fon gelirleri karlı bir şekilde değerlendirilmelidir. Düşük riskli ve likit alanlarda değerlendirilmektedir. Fon yatırımları piyasalardaki rekabeti olumsuz etkilememelidir. Ayrıca büyük parasal hareketlere neden olmamalıdır. Bu tarz fonlamalarda yatırımlar, banka mevduatı, katılım fonu şeklinde değerlendirilmektedir (TMSF, 2012: s. 80).

2.3.4. Geri Ödeme Şekli

Ülkemizde mevduat sistemlerinin geri ödenmesi söz konusudur. Bu geri ödemenin nasıl olacağı 23 Şubat 2007 tarihli, 26443 sayılı Resmi Gazete 'de yayımlanmıştır. Buradaki yönetmeliğin 10. Maddesinde yer alan tasarruf mevduatı ve katılım fonunun doğruluğu ispat edilmesi adına TMSF'nin yetkili kişileri tarafından bir komisyon kurulmaktadır. Bankanın faaliyet izninin

kaldırıldığı andan itibaren üç ay içinde sigorta tutarı tespit edilip geri ödeme yapılacak ibaresi yer almaktadır. Bu süre 3 ay daha uzayabilir. Ödemeler fon Kurulu kararı ile bir banka aracılığıyla da yapılması mümkündür (Sönmez, 2013: s. 107).

3. Türkiye Mevduat Sigorta Sistemi

Türkiye'deki mevduat güvencesi kavramı ve uygulamaları geçmişte konunun uluslararası örnekleriyle aynı zamanda uygulanmaya başladığını bize göstermektedir. Gelişmiş finansal piyasalarda mevduat sigortasına olan ilgi ülkemizin uluslararası piyasalardaki örneklerinden geri kalmadığını bize göstermektedir. Türkiye'de 30.05.1933 tarihinde 2243 sayılı Mevduat Koruma Kanunu ile bu alanda gösterilebilecek ilk yasal düzenlemedir. 2243 sayılı kanunla bankaların mevduata eklenmiş karşılığı olarak TCMB nezdinde bulundukları mevduatla ilgili bankalarda açılmış bulunan tasarruf mevduatı hesaplarının bir karşılığıdır. Sonrasında 1936 yılında 2999 sayılı Bankalar Kanunuyla değiştirilmiştir. Bu yeni kanuna göre tasarruf mevduatı sahiplerinin bankalardaki mevduatının %40'ına karşılık gelen miktarı, iflas durumunda bu kısmın, tasfiyenin sonucu beklenmeden mevduat sahibine ödenecek hükmü getirilmiştir. 23.06.1958 yılında ise 7129 sayılı Bankalar Kanunuyla %40 olan oran %50'ye çıkarılmıştır. 1960 yılında ise yine bu kanun kapsamında Bankalar Tasfiye Fonu kurulmuştur. Fon, TCMB 'da kurulmuştur. Bu fon sistemi bütün kayıpları karşılamada bankalara tam yükümlülük vermekte bu da olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. 1979 yılında Tasfiye Fonunda düzeltmeler yapılmıştır. Böylece imtiyazlı kredi sona ermiştir (Tülay, vd., 1999: ss. 6-12).

1983 yılında 7129 sayılı kanun yürürlükten kaldırılmıştır. 70 numaralı KHK ile TMSF kurulup günümüzdeki sistemin temeli atılmıştır. Fonu idare ve temsil etme görevi ise TCMB'na verilmiştir. Mevduat kabul eden bütün bankaların mevduatlarını sigortalatmaları ve prim ödemeleri zorunluluğu getirilmiştir. Ayrıca tüm bankaların mevduatlarını sigortalatmaları ve prim ödemeleri zorunlu olmuştur. Birçok AB ülkesinde de prim ödemeleri zorunludur. Ülkemizde mevduatlar için garanti kapsamı 3000000 TL'dir. Ancak bu tutar 2018 yılı için 100 000 TL'dir. 1985 yılında ise TMSF'nin amacı banka iflaslarında küçük mevduat sahiplerini korumak olarak belirtilmiştir. TMSF'yi yöneten ise TCMB olmuştur (Altuntaş, 2001: s. 22).

1986 yılına gelindiğinde ise Türkiye'de faaliyet gösteren bankaların yalnızca yurt içindeki şubelerindeki tasarruf mevduatlarının anaparası sigorta ettirilmiştir. Bir mevduatın ilk yarısının %100, ikinci yarısı ise %60'ı sigortalanmakta ve risk primi ise bankaların açıkladığı çeyrek dönem bilançolarında yer alan toplam tasarruf mevduatlarının 1/1000'i dir. Bu düzenlemeyle İngiltere'dekiyle mevduat sigorta sistemi benzerlik göstermektedir. Her iki ülkede de müşterek sigorta sistemi söz konusudur (Tülay, vd., 1999: s. 16).

1994 yılında çıkan kararla sigorta limiti 150.000.000 TL olmuştur. Ayrıca ilk kez bankalar sermaye yeterlilik oranlarına göre değişen oranlarda prim ödemişlerdir. Bu yöntem 1993 yılında Amerika'da kullanılmaktadır.

11, 20 ve 24 Nisan 1994 yılında üç bankanın batmasıyla bankacılık sektörüne olan güven yok olmuştur. Mevduat kayıplarının önlenmesi için 5 Mayıs 1994 yılında resmi gazetede kararname yayınlanarak TL olarak düzenlenmiş mevduat sertifikaları dâhil bütün TL tasarruf mevduatlarına ve döviz mevduatlarına %100 güvence verilmiştir. Ayrıca batan bu bankaların uğradığı zararların giderilmesi için prim oranları artmış ve riske dayalı prim sistemine devam edilmiştir. Bu yaşanan sorunlar neticesinde TMSF, Amerika'daki FDİC'ye benzer şekilde oluşturulmuştur. Amerika'daki gibi TMSF Fonunun yönetimi de TCMB bırakılmıştır (Kadılar, 1996: s. 34).

31 Ağustos 2000 yılında BDDK kurulmuş ve faaliyete geçmiştir. TMSF, BDDK'nın kurulmasıyla idare ve temsil yetkisini devretmiştir. Ülkemizde 1994 yılında çok büyük finansal krize girmiştir. Bankalara yapılan hücumlar ve mevduat hareketlerini engellemek için 1994 yılında ekonomik kararları doğrultusunda önlemler alınmıştır. 2000 yılında mevduatlara %100 güvence

uygulanmıştır (İnanç vd.,1996: s. 50). 2004 yılında 50 milyar TL kadar olan kısım sigorta kapsamına alınmıştır. 2005 yılında TMSF'nin yetkileri genişletilmiştir. Tasarruf mevduatıyla birlikte gerçek kişilere ait katılım fonları da fon tarafından sigorta ettirilecektir. Türkiye'deki mevduat fonlarının ana faaliyetleri, mevduat sigortacılığı ve çözümlene faaliyetleridir. Türkiye'nin 2013 yılından önce mevduat sigorta tutarı 50 000 TL iken, günümüzde bu tutar 100.000 TL'ye çıkartılmıştır (Alışkan, 2004: s. 200). AB'de bu tutar ise halen 20.000 Euro'dur. Ülkemizde tüzel kişilere ait mevduat Türk mevzuatında yok iken, AB ülkelerinde tüzel kişilere ait mevduat vardır. Ayrıca yurt dışında bulunan şubelerdeki mevduat garanti kapsamına ülkemizde alınmamakta iken, AB ve Amerika'da garanti kapsamındadır. Ancak AB ülkelerinde ve ülkemizde ortak olan temel husus AB üyesi ülke para birimlerinin garanti kapsamında olmasıdır. Ülkemizde resmi kuruluşlar mevduatı yok iken, AB ülkelerinde bu mevduat opsiyoneldir (Arslan, 2016: ss. 8-9).

2018 yılına gelindiğinde Türkiye'de faaliyet gösteren, mevduat ve katılım fonu kabulüne yetkili yerli ve yabancı tüm kredi kuruluşlarıyla merkezi yurtdışında bulunan kredi kuruluşlarının Türkiye'deki şubelerinde bulunan mevduat ve katılım fonları sigorta sistemine artık dâhil edilmiştir. (www.bddk.org.tr, 2018). Türkiye'de faaliyet gösteren bir kredi kuruluşunun yurt içi şubelerinde gerçek kişiler adına açılmış olan ve münhasıran çek keşide edilmesi dışında ticari işlemlere konu olmayan Türk Lirası, döviz ve kıymetli maden cinsinden; a) Tasarruf mevduatı hesaplarının anaparaları ile bu hesaplara ilişkin faiz reeskontları toplamının; b) Katılma hesapları birim hesap değerleri ve özel cari hesapların; 100 bin TL'ye (Yüz bin TL'ye) kadar olan kısmı sigorta kapsamındadır (www.tmsf.gov.tr, 2018).

4.Sonuç

Her ülke kendi şartlarına, siyasi ve ekonomik durumuna göre farklı mevduat sigorta sistemi kurmuş ve geliştirmiştir. Dünya genelinde açık mevduat sigorta sisteminin yaygın olduğu görülmektedir. Açık mevduat sisteminin yaygın olmasının nedeni ise bankaya hücumların az olmasını sağlamaktır. Açık mevduat sisteminde denetim eksikliği bulunmaktadır. Bu da banka başarısızlıklarını arttırmaktadır. Ülkemizde faaliyet gösteren bankaların mevduat sigorta sistemi uygulaması sınırsızdır. Birçok bankanın iflasında sınırsız mevduat sigortasına dayanaklı olarak yüksek faizle mevduat toplama yolunun açıldığı bilinmektedir. Mevduat sigorta sisteminin tür ve özellikleri, her ülkenin ekonomik, sosyal ve piyasa yapısına göre oluşmaktadır. AB'ne üye ülkelerde de bu farklılıklar söz konusudur. Ancak ülkemizde ve AB ülkelerinde bu sistemle ilgili ortak olan mevzuatta bankalar arası mevduat garantisinin olmaması gösterilebilir. Türkiye'de ve AB mevzuatında müşterek hesaplar garanti kapsamındadır. Türkiye'de diğer ülkelerde olduğu gibi devletin sigorta sistemini yasal bir düzenlemeyle oluşturduğu kuruluşların sisteme katılması zorunlu tutulmuş, sistemin finansmanın asıl olanı sigortadan yararlanan kuruluşlarca sağlanmakta, eğer fon yetersiz kalırsa devletin fona mali destek sağlaması söz konusudur. Ancak Türkiye'de bazı standartlar AB ve ABD'deki gibi farklılıkları vardır. Ülkemizde, banka iflasları durumunda mudilere yapılacak olan ödemeler için herhangi bir takvim belirlenmemişken, ABD ve AB2de her bir 3 ay ve 2 kez ek süre hakkı ödemeler için bir takvim ön görülmüştür. Türkiye'de ve Dünya'da mevduata tam garanti uygulamasına finans sektöründe sistematik bir krizi önlemek ve sonlandırmak, maliyetleri en aza indirmek amacıyla bu sisteme başvurulmaktadır. AB'de yaşanan farklılıklar birlik içerisinde sorunlara neden olmaktadır. ABD'de mevduat sigorta sistemi AB ve Türkiye'den farklıdır. AB'de mevduat sigorta sisteminin fon kurularak finanse edildiği bilinmekte, bankalardan toplanan primlerde fona katkı sağlanmaktadır. Ülkemizde sabit prim sisteminden riske dayalı prim sistemine bir kayma söz konusu olmuştur. ABD ise en başından itibaren, riske dayalı prim sistemi kullanmaktadır. AB ülkelerinde mevduat sigorta sisteminin yönetimi, kamusal, özel veya karma nitelikte iken, ülkemizde ise 1933 yılında mevduat sigorta sistemi kurulup, 1980 yılında fon şeklinde uygulamaya devam edilmiş devlet yönetiminde yönetilmiştir. 1994 ile 2004 yılları arasında ülkemizde yaşanan ekonomik krizlerden dolayı tam kapsamlı sigorta yaklaşımı

benimsenerek, mevduat sahiplerinin riski göz arda edilmiştir. Ülkemizde uygulanan mevduat sigorta sistemi ABD'ye yakın değil daha çok AB ülkelerindeki uygulamalarla daha benzerdir. AB, ABD ve Türkiye'den uygulamalarından sonra riske dayalı prim sistemine geçmiştir. Mevduat sigorta sistemi finansal istikrarın sağlanmasında büyük rol oynamaktadır. Merkez bankasına bankaların risklilik düzeylerini kontrol etmede mevduat sigorta sistemi yardımcı olmaktadır. Bu sayede tasarruf sahiplerinin bankalara olan güveni artmakta ve ekonomiye daha fazla fon kazandırılmış olmaktadır. Bu nedenle mevduat sigorta sistemi önemli ve devamlılığı olması gereken bir sistemdir.

KAYNAKÇA

- ARSLAN, Cevdet, (2016), “Bankacılık Düzenleme Denetleme Kurumu Kriterlerine Göre Mevduat ve Katılım Bankalarının Karşılaştırılması”, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara,
- ALIŞKAN, Murat, (2004), “Türk Banka Hukukunda Mevduat Sigortası”, Beta Yayınları, İstanbul
- ALTUNTAŞ, Özgür, (2011), “Tam Korunmalı Mevduat Sigorta Sisteminde Ahlaki İlişkinin Ekonomik Krizlerle İlişkisi”, Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- ALTUNTAŞ, Yakup, Fikret, (2015), “TMSF Görevleri” , www.tmsf.org.tr, Erişim Tarihi:03.2018
- AYDIN, Ünver, Tülay, (2017), “Müşterek Hesap”, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul.
- BEGAİYM, Matissakova, (2015), “Mevduat Garanti Sistemlerinin Etkinliği Kırgızistan Ve Türkiye Uygulamaları”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul.
- BURÇAK, Tülay, Melike ALPARSLAN ve Pelin ATAMAN ERDÖNMEZ, (1999), “Mevduat Sigorta Sisteminin Çeşitli Ülkelerde ve Türkiye’de Uygulanması” BankacılarDergisi, Volume, (31), Ankara.
- ÇALIK, Atilla, (2003), “Mevduatların Korunması ve Mevduat Sigorta Sistemleri”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- GARCÍA, G. G. H. (1999), “Deposit Insurance: A Survey of Actual And Best Practices” IMF Working Paper, No. 99/54.
- http://www.iadi.org/profiles/canada_cdic.pdf, (20.03.2018).
- http://www.iadi.org/profiles/canada_cdic.pdf , (22.04.2018).
- <https://www.tmsf.org.tr/>, (20.04.2018).
- <http://www.makalem.com>, (11.05.2008).
- İNANÇ, Candan, Yasemin, AYMERGEN ve Şenol, BABUŞÇU, (1996), “Mevduat Sigorta Sistemi ve Türkiye için Model Önerisi”, Türkiye Bankalar Birliği, İstanbul.
- KADILAR, Rıza, (1996), “Türkiye İçin Bir Mevduat Sigorta Sistemi Önerisi”, Türkiye Bankalar Birliği, İstanbul.
- ÖZKURT, Ayşegül, (2010), Bankacılık Hukukunda Tüzel Kişilik Perdesinin Kaldırılması, On İki Levha Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul.
- SÖNMEZ, Turgay, (2013), “Avrupa Birliği ve Türkiye’de Mevduat Sigortacılığı Uygulamaları”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- SUNGUR, Turgut, (1999). Bankacılar İçin Banka Tekniği, 1. Baskı, Bankacılık Enstitüsü Yayınları, İstanbul.
- ŞUHNAZ, Yılmaz ve Rıza KADILAR, (1996), Türkiye İçin Bir Mevduat Sigorta Sistemi Önerisi, Türkiye Bankalar Birliği, İstanbul
- ŞENTÜRK, Zümray, (2007), “Mevduat Sigorta Sistemi ve Banka Riskliliğine Etkisi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- TAKAN, Mehmet, Melek Acar Boyacıoğlu, (2015). Bankacılık Teori, Uygulama ve Yöntem, Nobel Yayıncılık, Ankara.
- TÜLAY, B.; ALPARSLAN, M. ve ERDÖNMEZ, P. (1999), “Mevduat Sigorta Sisteminin Çeşitli Ülkelerde ve Türkiye’de Uygulaması”, Türkiye Bankalar Birliği, İstanbul.
- VURUCU, Mehmet, Arı, Ufuk Mustafa,(2015). Güncel Gelişmeler Işığında Bankacılık Ürün Ve Hizmetleri, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul.
- WHITE, Eva, (1995), “Deposit Insurance The World Bank Policy Research Department, Finance and Private Sector”, Development Division And Financial Sector Development Department, November